

АНГЛІЦИЗМИ У ФУНКЦІЇ МОВНОЇ ГРИ

У статті розглядається художня своєрідність стилістичного прийому мовної гри на базі англіцизмів української прози і поезії.

Ключові слова: *англіцизми, слова-гібриди, словотвірна гра, функція мовної гри, художній текст.*

The article highlights the peculiar linguistic and stylistic features of the language game of Anglicisms as a stylistic device in the Ukrainian prose and poetry.

Key words: *Anglicisms, words-hybrids, derivational game, language game function, fiction.*

Гра слів, яка ґрунтується на навмисному зіставленні мовних одиниць із подібним або тотожним звучанням, але різним значенням чи вживанням, належить до поширених семантико-стилістичних явищ мови.

Останнім часом зросла увага до мовної гри та її різновидів. Зацікавлення мовною грою пояснюється потягом до експресії. Поняття мовної гри по-різному трактується сучасними мовознавцями. У сучасній лінгвістиці термін увійшов у широкий загаль після виходу роботи О. А. Земської, М. В. Китайгородської, М. Н. Розанової "Мовна гра". Під мовною грою, слідом за цими та іншими вченими, розуміємо лінгвістичне явище, що має місце у випадках "гри" мовця з формою мови, коли вільне ставлення до форми мови одержує естетичне завдання. Це може бути жарт, каламбур, різні види тропів: порівняння, метафори, перифрази тощо, макаронічне травестування, жартівлива калька [2; 4, с. 13]. На думку Н. Ф. Клименко та ін., гра зі словом є одним із засобів посилення впливу мовця на співрозмовника і разом із тим свідченням його майстерності у володінні виражальними засобами цієї мови [3, с. 97].

Учений В. З. Санніков розуміє мовну гру як певну мовну неправильність (або незвичність і неточність), усвідомлену мовцем (автором) як навмисну. Дослідник указує на те, що читач теж має розуміти навмисну неправильність, неточність. Тільки в цьому випадку неправильність викличе бажання підтримувати гру та намагання зрозуміти глибинний зміст наміру автора, що запропонував цю гру [5, с. 23]. Автори, граючись із лексикою, часто порушують мовні норми. "Норма існує для того, щоб її порушувати; тоді долучається стилістична гра", – вважає С. Г. Термінасова [6, с. 20].

Мовознавець Ю. Д. Апресян пропонує класифікацію мовних аномалій і виділяє серед них навмисні авторські й експериментальні. Авторські аномалії вживаються, перш за все, як засіб виразності, як засіб мовної гри. До них належать стилістичні фігури та прийоми, включаючи метафору, оксюморон, деякі види каламбурів. Учений наголошує, що зі стилістичною метою можна здійснити насильство практично над будь-яким правилом мови [1, с. 54].

Мовна гра є маніпуляцією мовними знаками, яка вносить у мовлення елемент несподіваності, нестандартності. Вона побудована на асоціації паралелізму, що передбачає одночасну актуалізацію у свідомості адресата "старого" і "нового" слова. Омонімічний контраст між відомим і невідомим утворює особливу установку на сприйняття парадокса, що міститься в новому тлумаченні слова, зазначає О. Т. Тимчук [7].

Незважаючи на посилений інтерес науковців до мовної гри, поза їх увагою опинилося її вивчення в українській художній літературі на матеріалі англійської мови.

Метою статті є дослідження англіцизмів у функції мовної гри в художніх текстах. Джерельною базою послуговували твори сучасних українських письменників (І. Бондаря-Терещенка, П. Загребельного, Г. Кобзи, С. Поваляєвої, М. Соколян).

Однією з функцій англіцизмів у художньому тексті є функція "мовної гри", яка реалізується в аналізованих нами художніх творах, як правило, для створення комічного, естетичного, стилістичного ефекту.

Творча лінгвістична діяльність, увага до форми слова в цілому характерні для творчості сучасних українських письменників, зокрема П. Загребельного. У певних випадках у художніх текстах англійська лексика стає предметом обігрування та переосмислення. У статті аналізуємо головним чином ті випадки мовної гри, що служать для утворення комічного, жартівливого ефекту.

Серед прийомів мовної гри, у яких автори художніх творів вживають запозичення, виділяємо словотвірну гру.

Словотвірна гра може проявлятися за допомогою прийому експресивного словотворення та створення гібридних слів, словотворча структура яких ґрунтується на поєднанні англійських коренів й українських афіксів. Такий спосіб мовної гри спостерігаємо у романі "Брухт" П. Загребельного: "Твій *джип* і ти в ньому *джипістка* чи *джопиха*, але ж я біля твоєї *джопи* – електроніка повинна спрацювати й на мою появу"; "Власне, ти вгадав, лише завдяки своїй розлогій гуманітарній освіті, яку нині пустили на пси супермодні економістки, юристки, *менеджментики* і *банкірики*".

До лексеми англійського походження інколи додається морфемний показник родової належності, властивий українській мові. Напр., *джипістка*, *герличка*, *тинейджерка*, *хіпарка* тощо. Прийом утворення слів-гібридів зазвичай застосовується в розмовному мовленні, надаючи оригінальності висловлюванню. Його вживання в художньому тексті, крім того, виконує й характерологічну функцію.

Мовна гра полягає й у римуванні іншомовного слова з варваризмом. Напр.: "Засміялася вона, вмикаючи світло і видобуваючи з надр свого сейфу стандартний аркуш офісного паперу "Save", і подаючи його Совинському досить недбало, майже бридливо, як розплющену жабу" (П. Загребельний).

Save – з англ. охороняти, зберігати, збережений. *Сейф* – [англ. safe, букв. – надійний]. П. Загребельний дві англійські лексеми з майже однаковим значенням і звучанням поєднує в одному реченні, одну з яких вживає англійською мовою, іншу – українською. Таким чином автор утворює індивідуальний контекст, підкреслюючи подвійний захист паперів і граючи з мовою.

Мовна гра може реалізуватися за допомогою паронімічного зближення слів, що проявляється у фонетичному збігові семантично не схожих англійських й українських лексем: "*Комп'ютер Петя Пентіум і електронна пошта Ємея – E-Mail, це його царство*" (П. Загребельний); "*зробивши пальцями вічне ве / туманом вранішнім пропливе / така вже вартість без ПДВ / усіх твоїх слів що love – лаве*" (І. Бондар-Терещенко).

Love – кохання. *Лаве* – це одночасно транскрипція і транслітерація англійського слова *love*. Поєднання цих двох лексем в одному реченні виконує римотвірну функцію, створює каламбур. До того ж, *лаве* має й інше жаргонне значення "*гроші*", тобто проводиться паралель "кохання – гроші".

Ємея – електронна пошта від російського прочитання англійського слова *e-mail*.

Уважаємо, що цей сленгізм спочатку з'явився в російській мові, зафіксований в електронному словнику комп'ютерного сленгу. *Петя* [англ. Pentium] – "в інформатиці – мікропроцесор фірми "Intel" п'ятого покоління; персональний комп'ютер на його базі" [8].

Припускаємо, що лексема *Петя* може бути індивідуально-авторським неологізмом

П. Загребельного. Вона не зафіксована в словниках комп'ютерного сленгу.

Незвичним є ім'я *Копірайтер* для свині з оповідання "Як "Сало" брендом стало" Гриця Кобзи: "– Так. Це знову Філоненко. Викликаю першого *копірайтера*. /– А це хто такий? / – Миколо Олексійовичу, будь ласка. Ми вже почали працювати. /– А ну добре, просто

подумав, що це була б непогана назва для одного нашого пацючка... *Koni*... як його... *райтер*? / – Так. / – Значить так і назвемо" (Г. Кобза).

Усе оповідання побудоване як мовна гра, коли рекламне агентство розробляє нову торговельну марку свинарника, вживаючи в одному мікроконтексті англiцизми рекламної галузі поряд із питомими українськими лексемами сільськогосподарської тематики, просторiччями: "... українське м'ясо і сало завжди були високої якості, тому я пропоную назвати бренд "*Салоїд*". Мені подобається ця назва своєю довершеністю, бо вона наскрізь прошибає наш *top-of-mind*, *тренди*, мотивацію, сегментацію, спадковість, незадоволення життям... бо постійно хочеться ще... і що хотів би ще додати, що це дуже глобально... І *слоган* такий: "Салоїд – глобальний салом'ясний кульбіт" (Г. Кобза).

Близькість у звучанні узуальних і оказіональних одиниць створює додаткові асоціації та породжує несподівані повороти думки, комічний ефект: "У нас труси, ковбаса, в Європі *памперси*, *тампакси*, в Європі *менеджери*, у вас – *ненажери*, в Європі *хакер*, а у вас – іди ти в *сракер*..." (П. Загребельний).

Уживаючи неологічну лексику на базі англiцизмів в одному мікроконтексті з назвами предметів, автори художніх текстів із гумором перетворюють загальні назви на власні: "... й ще *герличка*, яку звали чи то *Лампочка*, чи то *Ниточка*, чи то *Тумбочка*, щось таке" (С. Поваляєва).

Наведені речення засвідчують, що на фонетичному рівні мовна гра може реалізовуватися за допомогою такого прийому, як звуконаслідування, різноманітні фоносемантичні зближення слів, явища консонансу.

Спостереження над матеріалом дослідження показують, що значна кількість англiкомовних авторських неологізмів, сленгізмів утворюється шляхом мовної гри.

Помічасмо випадки утворення жартівливих кальок: "– *Доцопси*? – спитав він. / – Хто? – розгубився Ян. / – Це пісня. / – *A. Rain Dogs*. Угу"; "Ти ніколи не вернеш додому, – мимохить згадався йому рядочок з пісні, – "Разом із *доцопсами*..." (М. Соколян).

Прикладом жартівливого розуміння абревіатури *BBC* є заміна його на "*бу-бу-сі*" та "*Бу-бу-всі*" та контекст, у якому вживається ця абревіатура: "... але якийсь оплачуваний іноземними грантами нахаба чи то з радіо "*Свобода*" чи то з отої "*бу-бу-сі*" вже ж не втримався і на одній з прес-конференцій поставив перед претендентом питання руба"; "... негайно дати інтерв'ю для *Бу-бу-всі*" (П. Загребельний).

Слова *Кумбридж*, *бу-бу-сі*, *Бу-бу-всі* – це оказіональні утворення, що базуються на свідомому порушенні фонеморфологічної норми вимови лексичних одиниць. Свідоме викривлення слова виконує експресивну функцію.

Подекуди письменники утворюють нову абревіатуру, приєднуючи її до варваризму: "Сало ж бо, попри всю його вульгаризацію й безсовісну спекуляцію його кодами, залишається найповнішим символом колективного несвідомого моєї нації. Соло для сала. Нескінченні помітки на родючих полях. Деметра й Персефона *feat CC (свиняче сало)*" (І. Карпа). Таким прийомом автор досягає ефекту несподіваності й комічності.

Отже, мовна гра на базі англійських запозичень є важливим засобом створення комічного ефекту в українських художніх текстах. Для усвідомлення такого ефекту подекуди необхідне володіння англійською. Працівники пера залучають увесь лексичний потенціал обох мов, вдало використовуючи смислові та асоціативні зв'язки між словами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. Синонимические средства языка / Ю. Д. Апресян. – М.: Наука, 1974. – 367 с.
1. Земская Е. А. Языковая игра / Е. А. Земская, М. А. Китайгородская, Н. Н. Розанова // Русская разговорная речь: Фонетика. Морфология. Лексика. Жест. – М.: Наука, 1983. – С. 172 – 214.

2. Клименко Н. Ф. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі / Н. Ф. Клименко, Є. А. Карпіловська, Л. П. Кислюк. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бурого, 2008. – 335 с.
3. Колесова Н. В. Заимствования в идиостиле В. Аксенова: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук: спец.: 10.02.02 "Русский язык" / Н. В. Колесова. – Красноярск, 2005. – 16 с.
4. Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры / В. З. Санников. – М.: Языки славянской культуры, 2002. – 552 с.
5. Тер-Минасова С. Г. Интервью / С. Г. Тер-Минасова // Мир русского слова. – 2002. – № 4. – С. 19-23.
6. Тимчук О. Т. Семантико-стилістичне явище гри слів в англійській мові: лексичний аспект [Електронний ресурс] / О. Т. Тимчук. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/152/knp152_129-133.pdf
7. АБВУ Lingvo3. Електронний словарь, 2008 [Електронний ресурс] / Режим доступу до словн.: www.abbyu.ua/products/linguistic/lingvohttp://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/knp/152/knp152_129-133.pdf